

דבר העורך

גיליון 24 של גילוי דעת מציג מבחר מאמרים, מסות וסקירות ספרות, העוסקים במפגש שבין חינוך, חברה ותרבות. אף שכל אחד מן הכותבים פועל מתוך עולם תוכן שונה, עולה מבין השורות עניין משותף: חיפוש אחר דרכים חדשות להבנת האדם והקהילה בזמן של תמורות עמוקות. המאמרים עוסקים בהכשרת מורים ובהוראה דיאלוגית, בחינוך לאוטונומיה, בהיסטוריה של קהילה ערבית בגליל, ובהגות חינוכית העוסקת בפרשנות, אחריות וקיימות. סקירות הספרות סוגרות את הגיליון בקריאה מעוררת מחשבה על תרבות, זיכרון ותודעה.

מאמרם של איתי אמדורסקי ואילנה פאול-בנימין עוסק בפיתוח מודל להכשרת מורים המבוסס על שותפות בין מרצים וסטודנטים בעיצוב תוכנית הלימודים. במסגרת המחקר שנערך במרכז בובר לחינוך דיאלוגי במכללת בית ברל, מתוארת למידה המבוססת על דיאלוג, אחריות משותפת ויצירת ידע קולקטיבית. המאמר מציג ניסיון מעשי להמיר את היחסים ההיררכיים בין מורה לתלמיד ביחסי שותפות, ומדגים כיצד תהליכי שיתוף מגבירים תחושת שייכות ומשמעות בקרב הלומדים. המאמר מציג חינוך שהוא אימון באחריות הדדית, ומזכיר כי דמוקרטיה מתחילה בכיתה.

במאמרה של אירה סלבודר נבחנת סוגיית האוטונומיה בלמידה ובהוראה בתוכנית להכשרת מורות לאנגלית במכללה דתית. באמצעות ראיונות עם מרצות וסטודנטיות חושפת סלבודר את הפער שבין השאיפה לחינוך לאוטונומיה ובין המציאות הארגונית שבה מתנהלת ההכשרה. המאמר מציג קריאה ביקורתית של יחסי כוח, מגדר וזהות בהכשרה להוראה, ומעלה שאלות על התנאים הדרושים לקיומו של חינוך המעודד חופש ואחריות אישית. במובן זה, המאמר ממשיך את הקו שהותווה בקודמו: חינוך כיחסי הדדיות בין מורה ללומד, בין חירות לאחריות. מן ההוראה אנו עוברים אל ההיסטוריה. המאמר השלישי של טארק מחמוד בסול מציג מחקר דמוגרפי חברתי על הכפר ריינה בגליל בין השנים 1948-1970. המחקר עוקב אחר תהליכי הישרדות, התאוששות ושימור זהות קהילתית לאחר קום המדינה, ומדגיש את המנגנונים המקומיים שסייעו לייצוב האוכלוסייה ולחיזוק הקשרים החברתיים בכפר. באמצעות ניתוח נתונים היסטוריים וראיונות, נחשפת

ריינה כמודל קטן אך מובהק להבנת יחסי הגומלין שבין מדיניות המדינה, שינויים פוליטיים וחיי היומיום של קהילה ערבית-ישראלית.

במדור המסות מובאים שני קולות חינוכיים שונים באופיים, העוסקים שניהם ביחסי אדם, חינוך וחברה. במסה של יורם הרפז נבחנת ההוראה כמעשה פרשני. הרפז מתאר את המורה כמי שמתווך בין ידע לבין עולם התלמידים, ומבקש להחזיר להוראה את ממד המשמעות, ההבנה והחירות. הוא רואה בהוראה מעשה של מחשבה ושל מפגש אנושי, ומציע להחליף את תפיסת ההוראה כטכניקה בתפיסה של הוראה כפרשנות. מול תרבות המדידה והסטנדרטיזציה, הרפז מבקש להשיב לחינוך את נשמתו הפרשנית – מקום לשאלות, לרגש, למחשבה ולדיאלוג.

המסה של אריה ונגר עוסקת במושג הקיימות הישראלית – מושג ערכי ומעשי כאחד, ומציע להיעזר בו כדרך לתיקון חברתי ומדיני לאחר תקופת מלחמה. ונגר מרחיב את מושג הקיימות מעבר להיבט הסביבתי, ומחיל אותו על המרחב המוסרי, החברתי והדמוקרטי. הוא מציע טיפוח תרבות אזרחית מתחדשת באמצעות ערכים כגון אחריות הדדית, צדק חברתי ושיתוף. המסה מציגה חזון שקול ואופטימי לחברה הישראלית, המבוסס על איזון בין ערכים אוניברסליים למקומיים.

שתי סקירות הספרות בגיליון חותמות אותו בתובנות תרבותיות ופסיכולוגיות הנוגעות לזיכרון, זהות ותודעה. בסקירתה של חגית הלפרין מוצג ספרו של אבנר הולצמן, **מולדת במלים: תחנות בספרות העברית**, כמסע אינטלקטואלי בתולדות הספרות העברית מן המאה ה-19 ועד ימינו. הולצמן עוקב אחר דרכה של הספרות העברית מן הגולה אל הארץ, ודן ביצירותיהם של יל"ג, ברדיצ'בסקי, ביאליק, עגנון, עמוס עוז ואחרים. הלפרין מדגישה את יכולתו של הולצמן לשלב מבט היסטורי רחב עם קריאה צמודת טקסט, ולראות בספרות לא רק ביטוי תרבותי אלא גם כלי חינוכי המעצב תודעה וערכים. זהו ספר שמשרטט מפת דרכים למחקר, להוראה ולדיאלוג בין הקלאסיקה לעכשווי, וממחיש כי הביטוי "מולדת במלים" אינו מטפורה גרידא, אלא פרויקט של זהות, זיכרון ויצירה.

סקירתו של אבי גורן-בר על ספרה של רות נצר, **קארל גוסטב יונג, הלא מודע הקולקטיבי והמיתולוגיה הגרמנית בצל הנאציזם**, דנה בשאלות של פסיכולוגיה, היסטוריה ומוסר. גורן-בר מציין כי נצר מביאה קריאה מחודשת בדמותו של יונג ובתורתו על הלא-מודע הקולקטיבי, תוך עיון בתופעות של פשיזם ומנהיגות טוטליטרית. הסקירה מראה כיצד מושגי יסוד של יונג – הצל, הארכיטיפ, והעצמי – עשויים לסייע בהבנת תהליכים חברתיים בני זמננו ובמניעת חזרה על דפוסים

קולקטיביים הרסניים. גורן-בר מפרש את ספרה של נצר כתמרור אזהרה לימינו: תזכורת לכוחה של הנפש הקולקטיבית להיסחף אחר כריזמה הרסנית ולצורך המוסרי בהתבוננות עצמית.

הגיליון הנוכחי נע בין מחקר אמפירי להגות אישית, בין דיון חינוכי לשאלות של תרבות ותודעה. בכל אחד מן הטקסטים ניכרת מחויבות לחשיבה ביקורתית ולחיפוש אחר משמעות בתוך חיי היומיום של חינוך וחברה. בתקופה שבה נדמה כי השיח הציבורי מתמקד במה שמפריד, הכותבים בגיליון זה מביאים נקודות מבט שמבקשות דווקא לחבר – בין ידע לערך, בין מחשבה למעשה, בין אדם לזולתו.

ד"ר מעין מזור,
העורך הראשי